

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

Onderstaande kennisvraag is beantwoord door de Academische Werkplaatsen aangesloten bij de Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen. Een overzicht van alle kennisvragen is te vinden op [de website van de Associatie](#).

Versie 1.0 6 april 2020

Kennisvraag

Is er een manier om LVB-jongeren met vrijwillig opname 'binnenshuis' te houden? En doen wij (personeel) er misschien goed aan een signaal af te geven door bijvoorbeeld met beschermende kleding (schorten/mondkapjes/handschoenen) te gaan werken? Nu gaan de meeste bewoners nog voor elk wisselwasje op pad en bij elkaar op visite, en zodoende is besmetting op onze woonlocatie eigenlijk geen kwestie meer van 'of?' maar van 'wanneer?'

Antwoord

Het gebod om zoveel mogelijk thuis te blijven en alleen naar buiten te gaan als dat nodig is, maakt onderdeel uit van de Nederlandse aanpak tegen de verspreiding van het coronavirus. Het doel hiervan is om het virus maximaal te controleren en kwetsbare groepen te beschermen (<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19>).

Met het oog op de maatregelen die ook andere landen hebben genomen in de corona pandemie, is het onderzoek naar psychologische effecten onder de algemene bevolking van quarantaine, isolatie en afscherming bij eerdere uitbraken onlangs systematisch samengevat¹. Deze effecten uiten zich in verwarring, boosheid en post-traumatische stress symptomen, tot aan meerdere jaren na afloop van deze maatregelen. Mensen met bestaande geestelijke gezondheidsproblemen en mensen die onvrijwillig bijeen zijn geplaatst hebben geestelijk het meest hiervan te lijden.

Deze negatieve effecten kunnen worden verminderd door mensen goed voor te lichten over de ziekte en wat het binnenblijven oplevert. In de algemene bevolking blijkt dat gedwongen binnenblijven de geestelijke gezondheidseffecten sterk verergert. In plaats van de lockdown te ondergaan als een slachtoffer, draagt het vrijwillig meewerken aan de maatregelen bij aan een positief zelfbeeld als overlever en als iemand die bijdraagt aan het redden van de levens van anderen. Verder dienen

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

lockdowns zo kort mogelijk te duren, moeten mensen die het ondergaan goed bevoorrad worden en dienen verveling en sociale isolatie vermeden te worden¹.

Wij hebben geen wetenschappelijk onderzoek gevonden naar effectiviteit van methoden om mensen met een lichte verstandelijke beperking zelf ervoor te laten kiezen om zich strikt te houden aan maatregelen bij infectie uitbraken, zoals de coronavirus pandemie. Wel hebben we onderzoek gevonden naar de effectiviteit van voorlichting over gezondheidsrisico's aan mensen met lage geletterdheid en effectiviteit van programma's om jeugd met verstandelijke beperkingen kennis en vaardigheden voor persoonlijke hygiënemaatregelen bij te brengen. Hierbij past de kanttekening dat de huidige coronacrisis uniek is, en dat generaliseren van resultaten van onderzoek onder andere omstandigheden met de nodige voorzichtigheid moet gebeuren. *Begeleiders zullen daarom op basis van hun professionele inzicht en ervaring moeten wegen of de onderstaande adviezen in deze situatie van toepassing zijn.*

Voorlichten: waarom blijven we binnen?

Effectieve voorlichting aan mensen met lage geletterdheid (zoals mensen met verstandelijke beperkingen) over gezondheidsrisico's is mogelijk door middel van visuele hulpmiddelen, zoals infographics². Daarbij geldt waarschijnlijk dat eenmalige voorlichting onvoldoende is. De boodschap moet herhaald worden, bij voorkeur in een één-op-één situatie zodat eventuele misverstanden meteen rechtgezet kunnen worden. Visuele geheugensteuntjes in de dagelijkse omgeving kunnen daarbij helpen.

Het is belangrijk dat voor mensen met licht verstandelijke beperking helder is wat het virus is, wat de gevolgen zijn van het virus en welke maatregelen je zelf kunt nemen om verspreiding te voorkomen. Er zijn in Nederland verschillende hulpmiddelen en websites beschikbaar die hierbij kunnen helpen, zoals gesprekshulpen, filmpjes, informatiekaarten, factsheets voor begeleiders. Het aanbod hiervan wordt gebundeld en geactualiseerd op het Kennisplein Gehandicaptensector, op de pagina <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/gezondheid/praten-over-corona>.

Motiveren om samen binnen te blijven

Het begrijpen van de voordelen om binnen te blijven is niet genoeg, bewoners moeten ook de handelwijze die daarbij hoort aanleren. Ook dit aanleren kan effectief gebruik maken van concreet, aanschouwelijk materiaal en het tonen van voorbeeldgedrag. Effectstudies hebben zich hierbij vooral

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

gericht op het aanleren van goed handen wassen en persoonlijke verzorging^{3 4}. Voor het bedenken van aanschouwelijke manieren om te oefenen met binnen blijven en het ontwijken van fysieke nabijheid van anderen zijn begeleiders momenteel nog aangewezen op hun eigen creativiteit.

Een veelgehoorde suggestie is om mensen zich te laten voorstellen dat alle mensen sigarettenrook uitblazen en dat je moet proberen om die rook te ontwijken. Een andere suggestie is om te oefenen met het aantrekken van de beschermingsmiddelen die nodig zouden zijn om toch veilig contact te kunnen hebben met mensen van buiten de woning, waardoor de optie om binnen te blijven als gemakkelijker zal worden ervaren.

In het verlengde van de suggestie in de kennisvraag, zouden begeleiders beschermingsmiddelen kunnen aantrekken als ze buiten de woning naar anderen gaan. Daarmee laten ze zien wat er nodig is om anderen te beschermen tegen mogelijke besmetting. Dit zou dan echter wel consistent volgehouden moeten worden met alle begeleiders. Dit lijkt ons niet realistisch.

Dwang en dreiging

Vanwege de verhoogde kans op verhoogde psychische schade op de lange termijn, raden we het gebruik van dwang en dreiging af om bewoners binnen te laten blijven. Dit draagt namelijk bij aan de ervaring van controleverlies en verlies van autonomie. Het dragen van beschermingsmiddelen zoals mondkapjes, handschoenen of schorten door begeleiders op de woning zou ertoe kunnen leiden dat de woning door bewoners niet langer als veilig wordt ervaren, en daarmee zou deze tactiek het tegendeel bereiken van wat gewenst is, namelijk om bewoners te motiveren om op de woning te blijven.

Hieronder gaan we meer in het algemeen in op de principes die maken dat het klimaat op de woning ondersteunend is aan de autonomie van bewoners en de bijdrage die dit levert aan het volhouden van het gewenste gedrag.

Autonomie-ondersteunende omgeving

Het faciliteren van vrijwillige motivatie is dan ook de beste voorspeller dat mensen met een licht verstandelijke beperking zich aan de maatregelen zullen gaan, en vervolgens blijven, houden. Heldere informatievoorziening is daarbij noodzakelijk, net als het faciliteren van wat een autonomie-ondersteunende omgeving wordt genoemd (Ryan & Deci, 2017).

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

Er is sprake van een autonomie-ondersteunende omgeving wanneer de omgeving druk en controle op de persoon in kwestie probeert te vermijden, terwijl eigen initiatieven van de persoon in kwestie juist ondersteund worden, de persoon in kwestie keuzes aangeboden wordt en de omgeving het perspectief van de persoon in kwestie aanneemt. Structuur en betrokkenheid zijn daarnaast ook belangrijke kenmerken van een autonomie ondersteunende omgeving. Structuur verwijst naar het verstrekken van informatieve feedback en het uitspreken van duidelijke verwachtingen, waar betrokkenheid verwijst naar de zorg die de omgeving biedt voor de persoon in kwestie en diens welbevinden.

In een autonomie-ondersteunende omgeving ervaren mensen drie psychologische basisbehoeften:

- De behoefte aan autonomie verwijst naar de mate waarin mensen het gevoel hebben eigen beslissingen te kunnen nemen en psychologisch vrij te kunnen handelen.
- De behoefte aan verbondenheid heeft betrekking op het verlangen om relaties op te bouwen met anderen, om zelf voor anderen te zorgen en om ook verzorgd te worden door anderen.
- De behoefte aan competentie verwijst ten slotte naar de mate waarin mensen zich bekwaam voelen in de dingen die zij doen.

Wanneer iemand autonomie, verbondenheid en competentie ervaart, zal dat samenhangen met vrijwillige motivatie rondom het zich houden aan de maatregelen tegen corona. Kortom, om te zorgen dat mensen met een licht verstandelijke beperking vanuit zichzelf 'binnenshuis' blijven, is het belangrijk dat zij:

- Ervaren dat het, ondanks dat het een opgelegde maatregel is, ook hun eigen keuze is die noodzakelijk is. Leg bijvoorbeeld uit waarom mensen op dit moment beter thuis geen bezoek kunnen uitnodigen of op bezoek moeten gaan bij anderen, zodat zij het belang hiervan inzien. Het aanbieden van alternatieven die maken dat het ook leuk is om op de woning te blijven is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Maak daarover in nauwe afstemming met de cliënten afspraken, die in deze uitzonderlijke situatie wellicht ook best wat af kunnen wijken van de dagelijkse regels en afspraken op de woning.
- Ervaren dat zij er niet alleen voor staan en dat de begeleiders er zijn om hen te ondersteunen in deze lastige periode. Het ondersteunen en faciliteren van alternatieve manieren om ook contact te kunnen onderhouden met ouders, broers en zussen, andere familieleden, vrienden en bekenden is eveneens een belangrijk aandachtspunt.

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

- Ervaren dat zij, ondanks dat het een lastige periode is, de situatie aankunnen. Begeleiders hebben hierin een belangrijke taak, zeker omdat verveling en irritatie met de huidige situatie op de loer ligt.

Tot slot

Het onderzoek naar training van hygiëne laat weliswaar positieve effecten zien, maar zelfs dan is het niet voor iedereen voldoende effectief. Dit blijkt zelfs het geval bij interventies om onder medische zorgverleners de discipline in het wassen van handen te verhogen, die over het algemeen een weliswaar positief, maar zwak effect laten zien^{5 6}. Zolang in de omgeving nog geen bekende besmettingen zijn, is er tijd om herhaaldelijk voor te lichten, samen met bewoners plannen te maken voor een boeiend alternatief dagprogramma en te oefenen in het binnen blijven dan wel op een veilige manier naar buiten. Naarmate de risico's voor bewoners en anderen toenemen en bewoners er nog steeds niet voor kiezen om mee te werken aan het tegengaan van de verspreiding van het virus, kunnen dwingende regels ingesteld en afgedwongen gaan worden. Gegeven het verhoogde risico op psychische schade bij deze maatregelen, is door Italiaanse collega's een handreiking geschreven die voor Nederland is bewerkt door Jannelien Wieland om deze schade te verminderen:

[https://www.zorgwelzijn.nl/content/uploads/sites/4/2020/04/Tips-voor-het-omgaan-met-de-psychologische-effecten-bij-mensen-met-een-verstandelijke-beperking-of-autisme-van-de-maatregelen-tegen-de-verspreiding-van-het-coronaviru-1.pdf?tid=TIDP484224XA29DD1189DE94CC2AD956C1D5E1C5606YI4&utm_medium=email&utm_source=ZorgWelzijn_Aanmelding%20\(AAN\)_JaarcongresLVB_2020_CVW_X%20-%20EM1-abosTS-nibriZW&utm_campaign=Events_2020_ZorgWelzijn](https://www.zorgwelzijn.nl/content/uploads/sites/4/2020/04/Tips-voor-het-omgaan-met-de-psychologische-effecten-bij-mensen-met-een-verstandelijke-beperking-of-autisme-van-de-maatregelen-tegen-de-verspreiding-van-het-coronaviru-1.pdf?tid=TIDP484224XA29DD1189DE94CC2AD956C1D5E1C5606YI4&utm_medium=email&utm_source=ZorgWelzijn_Aanmelding%20(AAN)_JaarcongresLVB_2020_CVW_X%20-%20EM1-abosTS-nibriZW&utm_campaign=Events_2020_ZorgWelzijn)

Academische Werkplaats Leven met een verstandelijke beperking (Tranzo, Tilburg University) en
Academische Werkplaats 's Heeren Loo – Vrije Universiteit Amsterdam

Petri Embregts, Noud Frielink, Carlo Schuengel

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

Verantwoording

Het antwoord op de kennisvraag is tot stand gekomen op basis van:

1. deskresearch voor handreikingen en richtlijnen van binnenlandse en buitenlandse volksgezondheidsinstanties, professionele organisaties en kennisinstellingen met betrekking tot bevordering van naleving van maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus;
2. zoekopdrachten binnen repositories en wetenschappelijke kennisbanken gericht op COVID-19
 - a. Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19>
 - b. COVID-19 repository Association for Psychological Science: <https://www.psychologicalscience.org/covid-19-information>
 - c. COVID-19 Cochrane resources: <https://www.cochrane.org/coronavirus-covid-19-cochrane-resources-and-news>
 - d. NIH coronavirus information: <https://www.nih.gov/health-information/coronavirus>
3. Een systematische zoekactie in de wetenschappelijke literatuurdatabase Scopus met de volgende zoekcriteria:
 - a. (TITLE-ABS-KEY ("mild intellectual*") AND TITLE-ABS-KEY (behav* OR manag*) AND TITLE-ABS-KEY (infect* OR viral OR virus)); k = 5 hits; 1 relevante bron, via citatie 2e relevante bron
 - b. (TITLE-ABS-KEY (quaranti* OR lockdown OR shielding OR isol* OR distanc*) AND TITLE-ABS-KEY (disab* OR "learning dis*") AND TITLE-ABS-KEY (behav*) AND TITLE-ABS-KEY (infect*)); k = 78; geen relevante bronnen

Bronnen

¹Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920. doi:10.1016/S0140-6736(20)30460-8

²Garcia-Retamero, R., & Cokely, E. T. (2013). Communicating Health Risks With Visual Aids. *Current Directions in Psychological Science*, 22(5), 392-399. doi:10.1177/0963721413491570

³Lee, R. L. T., & Lee, P. H. (2014). To evaluate the effects of a simplified hand washing improvement program in schoolchildren with mild intellectual disability: A pilot study. *Research in Developmental Disabilities*, 35(11), 3014-3025. doi:10.1016/j.ridd.2014.07.016

**Associatie van
Academische
Werkplaatsen VB**

⁴Konuk Sener, D., Aydin, M., & Cangur, S. (2019). Evaluating the Effects of a Personal Hygiene Program on the Knowledge, Skills, and Attitudes of Intellectual Disabilities Teenagers and their Parents. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 16(3), 160-170. doi:10.1111/jppi.12277

⁵Grant, A. M., & Hofmann, D. A. (2011). It's Not All About Me: Motivating Hand Hygiene Among Health Care Professionals by Focusing on Patients. *Psychological Science*, 22(12), 1494-1499. doi:10.1177/0956797611419172

⁶Burch, J., & Hammerschmidt, J. (2020). What are the effects of multimodal campaigns to improve hand hygiene of healthcare workers? *Cochrane Clinical Answers*. doi:10.1002/cca.2686